

Σχολιασμός - ερμηνευτική προσέγγιση ποιήματος

«Σαλαμίνα της Κύπρου», Γ. Σεφέρη

Ελένη Ρωσσίδου-Κουτσού

Φιλολόγος

Λειτουργός ΠΙ

ΓΙΩΡΓΟΣ ΣΕΦΕΡΗΣ (1900 - 1971)

Χαρακτηριστικά της ποίησής του

1. Κλίμα απαισιοδοξίας και μελαγχολίας

Αίτια : τα ιστορικά του βιώματα

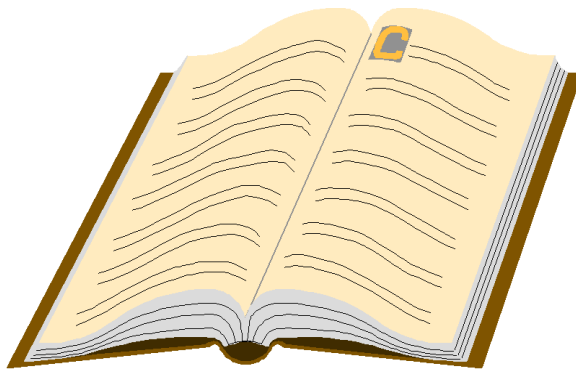
- α) Η μικρασιατική καταστροφή (1922)
- β) Δικτατορία Μεταξά (1936)
- γ) Β΄ Παγκόσμιος Πόλεμος (1939-45)
- δ) Αλβανικό έπος-Κατοχή-Αντίσταση
- Εμφύλιος Πόλεμος (1940-45)
- ε) Κυπριακό Έπος (1955-59)
- στ) Δικτατορία στην Ελλάδα (1967-74)

2. Ερμητισμός

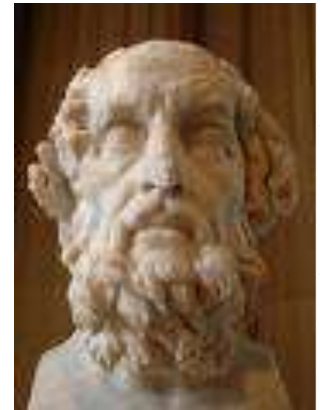
Ποίηση κλειστή, σκοτεινή. Αυτό οφείλεται :

- Στη μεγάλη επεξεργασία των στίχων του που οδηγεί στην πύκνωση.
- Στο πλήθος των γνώσεων και των εμπειριών.
- Στην προβολή της λεπτομέρειας.

3. Μύθος

Εντονότερη είναι η παρουσία της ομηρικής και γενικότερα της αρχαίας ελληνικής μυθολογίας.

4. Persona

Ο ποιητής κρύβεται πίσω από μια persona, ένα προσωπίο. Όπως οι αρχαίοι ηθοποιοί χρησιμοποιούσαν μάσκες που υποδήλωναν το πρόσωπο που υποδύονταν, έτσι και ο Σεφέρης συχνά κρύβει το πρόσωπό του κάτω από ένα άλλο συμβολικό πρόσωπο για να εκφράσει καλύτερα εκείνο που θέλει να πει. Π.χ. στην «*Ελένη*» ταυτίζεται με τον Τεύκρο, στο «*Νεόφυτο τον Έγκλειστο*» με τον Άγιο Νεόφυτο, κτλ.

5. Σκηνοθεσία

- ❖ Έντονη η αίσθηση του σκηνικού
- ❖ Περιγραφή ενός χώρου ή μιας χρονικής στιγμής
- ❖ Τεχνική του συνειρμού. Συνειρμός (συνείρω = συνδέω) είναι μια λειτουργία της μνήμης, όταν αβίαστα και αυθόρμητα, με αφορμή κάτι που βλέπουμε, θυμούμαστε άλλα ανάλογα, παρόμοια ή αντίθετα στοιχεία. Π.χ. Παρθενώνας - Περικλής - Πυραμίδες. Όταν π.χ. το 1953 επισκέπτεται τη Σαλαμίνα της Κύπρου, θυμάται τη Σαλαμίνα της Ελλάδας, τη ναυμαχία της Σαλαμίνας, τους «Πέρσες» του Αισχύλου, παραλληλίζει τους Πέρσες με τους Άγγλους και έτσι συνθέτει το ομότιτλο ποίημα.

6. Ελληνικότητα

Η ποίηση του Σεφέρη είναι βαθύτατα ελληνοκεντρική. Διακρίνεται από τα εξής :

- α) Γλώσσα. Χειρίζεται άριστα τη μια, ενιαία και αδιαίρετη ελληνική γλώσσα.
- β) Αφομοίωση του ιστορικού παρελθόντος.
- γ) Αγάπη για τον ελληνικό χώρο και τον Ελληνισμό.
- δ) Αίσθηση του βάρους μιας κληρονομιάς.
- ε) Αίσθηση της θλίψης για τη μοίρα του Ελληνισμού.

7. Δραματικότητα

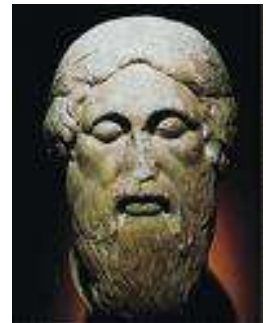
- α) Δράμα-δράση που φαίνεται από τους μονολόγους ή διαλόγους.
- β) Σύγκρουση-τραγικότητα που εκφράζεται ως σύγκρουση με κάτι που υπερβαίνει τη φύση των ανθρώπων, όπως στην αρχαία τραγωδία.

8. Υπαρξιακός τόνος

- ❖ Το ατομικό γίνεται καθολικό, πανανθρώπινο.
- ❖ Ο ποιητής μιλά και προβληματίζεται για τον άνθρωπο, τη μοίρα, τη ζωή, το νόημα της ύπαρξης.

9. Επιδράσεις - Λογοτεχνικά βιώματα

- ❖ Έλιοτ
- ❖ Όμηρος
- ❖ Μακρυγιάννης
- ❖ Καβάφης

10. Πολιτική

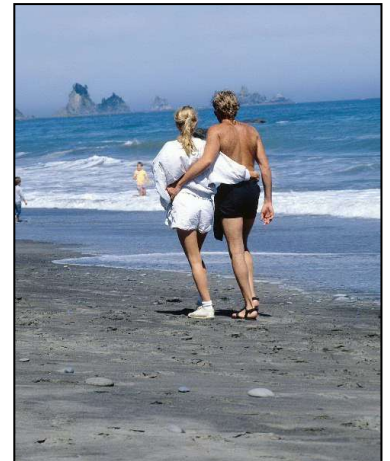
Κρατήθηκε έξω από τον πολιτικό στίβο και την κομματική διαμάχη. Η πολιτική περνά στην ποίησή του με την έντονη βίωση του «ιστορικού γίνεσθαι» που το αντικρίζει εθνικά και πανανθρώπινα.

11. Ειρωνεία

Ειρωνικοί και σατιρικοί τόνοι.

12. Ερωτισμός

Ο ποιητής είναι έντονα ερωτικός.

13. Σύμβολα

Λέξεις και έννοιες λειτουργούν ως σύμβολα.

Τέτοια σύμβολα είναι :

- ❖ Από τον ομηρικό κόσμο (ταξίδι, περιπλάνηση, νόστος, Οδυσσέας κ.ά.).
- ❖ Η στέρνα, το πηγάδι
- ❖ Η θάλασσα
- ❖ Το σπίτι
- ❖ Οι πέτρες
- ❖ Το άγαλμα

14. Προμετωπίδα (motto, υποτίτλιο παράθεμα)

Συχνά ο Σεφέρης παραθέτει κάτω από τον τίτλο του ποιήματος ένα απόσπασμα από άλλο έργο, άλλου συγγραφέα, που είναι πολύ σημαντικό για την κατανόηση του ποιήματος, διότι υποδηλώνει το κεντρικό νόημα.

Ο Σεφέρης στον Άγιο Ιλαρίωνα

Εισαγωγή στην ποιητική συλλογή του Γ. Σεφέρη

Ημερολόγιο Καταστρώματος Γ΄

(... Κύπρον ου μ' εθέσπισεν ...)

- ❖ Έκδοση 1955
- ❖ Περιλαμβάνει δεκαεπτά ποιήματα
- ❖ Ενδιαφέρον του ποιητή για την Κύπρο το 1931 (υποπρόξενος στο Λονδίνο, ενδιαφέρεται για την εξέγερση των Οκτωβριανών)
- ❖ Σε κείμενά του κατά την εποχή του Β΄ Παγκόσμιου πολέμου εκφράζει την άποψη ότι η Ελλάδα έπρεπε να είχε διεκδικήσει την Κύπρο σαν έδαφος που της ανήκε
- ❖ Τρία ταξίδια στην Κύπρο (1953, 1954, 1955)
- ❖ Διορίζεται πρεσβευτής στο Λονδίνο (1957)
- ❖ Συμμετέχει στις διαπραγματεύσεις για λύση του Κυπριακού με τη συνθήκη Ζυρίχης-Λονδίνου

Χαρακτηριστικά της συλλογής

1. Το φως

- α) Ως στοιχείο της πραγματικότητας
- β) Ως σύμβολο της αυθεντικής ζωής
- γ) Ως στοιχείο μυστηριακό
- δ) Ως σύμβολο του ελληνικού χώρου και πολιτισμού

2. Γνώση του τόπου

Γνώρισε όλες τις πόλεις, πολλά χωριά, όλους σχεδόν τους αρχαιολογικούς χώρους και τον τρόπο ζωής του νησιού.

3. Ιστορικό παρελθόν

Μελέτησε πολλά βιβλία για την Κύπρο, έμαθε την ιστορία του νησιού κι απ' αυτήν αντλεί θέματα για μερικά ποιήματά του.

4. Καβαφική επίδραση

5. Γενικές διαπιστώσεις

- α) Ο τόπος είναι ωραίος, λουσμένος στο φως και στην ομορφιά
- β) Έχει παλιά ιστορία από την εποχή του Ομήρου
- γ) Πέρασε δεινά, πολέμους, κατακτήσεις, μα η ψυχή του παραμένει πάντα ελληνική
- δ) Ο αγέρας του νησιού έχει μια ηδυπάθεια
- ε) Ο κόσμος του, ανήκει περισσότερο στον Ελληνισμό της Ανατολής

6. Εθνικό θέμα

Στο ποίημα «*Σαλαμίνα της Κύπρος*», ο ποιητής στις επιφυλάξεις μερικών ότι δεν μπορεί κανείς να «*γυρίσει τη γνώμη των δυνατών*», απαντά ότι:

*«ο μαντατοφόρος τρέχει
κι όσο μακρύς κι αν είναι ο δρόμος του, θα φέρει
σ' αυτούς που γύρευαν ν' αλυσοδέσουν τον
Ελλάσποντο
το φοβερό μήνυμα της Σαλαμίνας»*

Σαλαμίνα της Κύπρος

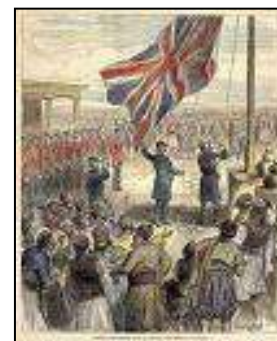

Α΄ Σκηνική Εικόνα : Το Σκηνικό

Ακρογιάλι, ήλιος, ψιλή βροχή, φθινόπωρο, Θρύψαλα από παλιά πιθάρια, κολόνες, παλαιοχριστιανική βασιλική, ο Άγιος Επιφάνιος.

Μυκηναϊκή, Περσική, Ρωμαϊκή, Βρετανική-πολύχρυσες αυτοκρατορίες

Στήσιμο του σκηνικού → συνηθισμένη τεχνική στον Σεφέρη

**«Υπέρογκες αρχιτεκτονικές, Λαρίων Φαμαγκούστα
Μπουφαβέντο, σχεδόν σκηνικά»**

(Νεόφυτος ο Έγκλειστος μιλά)

**«Ήταν πλατύς ο κάμπος και στρωτός
από μακριά φαινόταν
το γύρισμα χεριών που σκάβαν»**

(Έγκωμη)

**«'Φαίνεται ο Κάβο-Γάτα ...' μου είπε ο καπετάνιος
δείχνοντας ένα χαμηλό γιαλό μέσα στο πούσι
τ' άδειο ακρογιάλι ανήμερα Χριστούγεννα,
'... και κατά τον Πουνέντε αλάργα το κύμα
γέννησε την Αφροδίτη
λένε τον τόπο Πέτρα του Ρωμιού'»**

(Οι γάτες τ' Άι-Νικόλα)

Β' Σκηνική Εικόνα : Ο ποιητής

«Τα νέα κορμιά περάσαν απ' εδώ, τα ερωτεμένα»

- ❖ Ποιητής στέκεται «εδώ», στο ακρογιάλι
- ❖ Το νεαρό ζευγάρι → ο έρωτας, η ζωή, η έντονη αντίθεση με την προηγούμενη εικόνα των ερειπίων. Απολαμβάνουν τη θάλασσα, το ωραίο τοπίο.

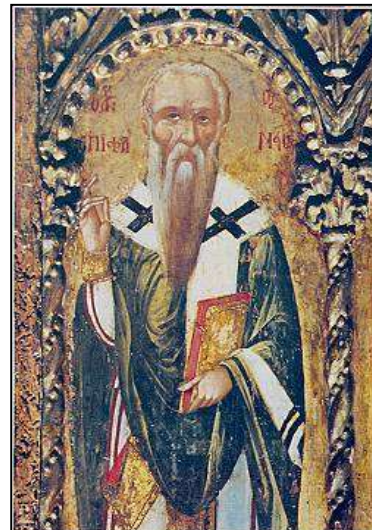

«Κύριος επί υδάτων πολλών» 28^{ος} Ψαλμός

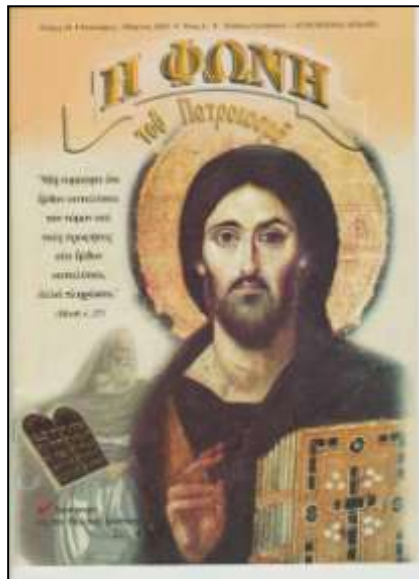
Τρίτη 17 Νοέμβρη - επίσκεψη
Σεφέρη στη Σαλαμίνα.

- ❖ Άγιος Επιφάνιος
- ❖ Άμμος της Σαλαμίνας, τα σπασμένα κανάτια, τα ύδατα
- ❖ ΕΛΙΣΣΑΙΟΥ ΦΩΝΗ : ΤΑΔΕ ΛΕΓΕΙ ΚΥΡΙΟΣ
ΤΑ ΥΔΑΤΑ ΤΑΥΤΑ
ΦΩΝΗ ΚΥΡΙΟΥ ΕΠΙ ΤΩΝ ΥΔΑΤΩΝ
ΚΥΡΙΟΣ ΕΠΙ ΥΔΑΤΩΝ ΠΟΛΛΩΝ
ΒΑΡΝΑΒΑΣ Ο ΑΠΟΣΤΟΛΟΣ ΣΤΗΡΙΓΜΑ ΗΜΩΝ
ΕΠΙΦΑΝΙΟΣ Ο ΜΕΓΑΣ ΥΠΕΡΜΑΧΟΣ ΗΜΩΝ

- ❖ Ο Θεός βρίσκεται πάντα σ' αυτόν τον τόπο
- ❖ Ο Θεός της Παλαιάς Διαθήκης → δημιουργός της ζωής, Κύριος της Δικαιοσύνης : Ταυτίζεται με τον Θεό του Αισχύλου, τον τιμωρό της «Ύβρης».

«Βήματα στα χαλίκια»

Δεν είναι κανείς. Μονάχα μια ασώματη φωνή από τη σκέψη του ποιητή ώστε να γεμίζει το χώρο.

Πολύ συχνά στην ποίηση του ποιητή :

- ❖ Οι ασώματες ή απόκοσμες φωνές
- ❖ Οι ψίθυροι
- ❖ Οι φευγαλέες παρουσίες

❖ Γ' Σκηνική Εικόνα : Η προφητική φωνή

Ο Σεφέρης δανείζεται από τον Μακρυγιάννη:

«Η γης δεν έχει κρικέλια

για να την πάρουν στον ώμο και να φύγουν»

«Ότι κρικέλια δεν έχει η γης να την πάρει κανείς εις την πλάτη του, ούτε ο δυνατός, ούτε ο αδύνατος και όταν είναι ο καθείς αδύνατος εις ένα πράγμα και μόνος του δεν μπορεί να πάρει το βάρος και παίρνει και τους άλλους και βοηθούν, τότε να μη φαντάζεται να λέγει ο αίτιος εγώ, να λέγει εμείς»

Μακρυγιάννης, *Απομνημονεύματα* (Αθήνα, 1964), σ. 9

❖ Σεφέρης προσθέτει το «να φύγουν»

❖ Οι ξένοι κατακτητές έρχονται και παρέρχονται αλλά η γη μας θα είναι πάντα εκεί

Ο Μακρυγιάννης μιλώντας για τον Καποδίστρια γράφει :

«Ο Κυβερνήτης δε θέλει ν' ακούγει από τους Έλληνες σωτήρα και δεύτερον Θεόν, τους θέλει να είναι δούλος μιας δύναμης, να της κάμει δούλεψη - να χύσει ένα φλυντζάνι γλυκό νερό να γλυκάνει τη Θάλασσα»

Μακρυγιάννης, *Απομνημονεύματα*, Β' Βιβλίο, Α' Κεφάλαιο

Η ιδέα που προβάλλεται στο Σεφέρη :

- ❖ Οι κατακτητές δεν μπορούν όποια μέσα κι αν χρησιμοποιήσουν να ξεγελάσουν τη δίψα των κατακτημένων για **ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ**
- ❖ Δεν μπορούν με τα λίγα πράγματα που τους παρέχουν, με κάποια ίσως προνόμια, με κάποια καλοπιάσματα να τους δελεάσουν
- ❖ Η λαχτάρα των Κυπρίων για **ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ** είναι μεγάλη και πλατιά σαν τη Θάλασσα. Μπορεί να τη σβήσει νερό μισό δράμι;

Η πηγή της έμπνευσης του Σεφέρη εντοπίζεται, ακόμη, στο εξής σημείο από τον Μακρυγιάννη :

«Και τι αγωνίζεται αυτός»; (ο βασιλέας της Γαλλίας). Ν' αλλάξει τη θρησκεία ενός ξεψυχισμένου και μικρούτζικου έθνους - να πάρει μισό δράμι νερόν να το ρίξει εις την θάλασσα να την γλυκάνει να πγει νερό αυτός»

Μακρυγιάννης, Απομνημονεύματα (Αθήνα, 1957), σ. 503

❖ Φράγκος βασιλιάς → προσπαθεί να προσηλυτίσει Έλληνες στον καθολικισμό

❖ Μακρυγιάννης διαμαρτύρεται : Η προσθήκη ενός μικρού και αδύνατου λαού στα εκατομμύρια των καθολικών δεν θα είναι πολύ σημαντικό πράγμα.

Είναι σαν να ρίχνεις μισό δράμι νερό σε μια θάλασσα περιμένοντας να γλυκάνει.

Σεφέρης : «Σαλαμίνα της Κύπρος»

υπονοεί :

❖ Η κατοχή ενός μικρού νησιού όπως η Κύπρος δεν μπορεί να κορέσει τη δίψα των Άγγλων για δύναμη και εξουσία

*«Και τούτα τα κορμιά
πλασμένα από ένα χώμα που δεν ξέρουν,
έχουν ψυχές.
Μαζεύουν σύνεργα για να τις αλλάξουν,
δε θα μπορέσουν· μόνο θα τις ξεκάμουν
αν ξεγίνονται οι ψυχές»*

❖ Αντίθεση :

❖ Σώμα - Ψυχή

❖ Ύλη - Πνεύμα

❖ Σώμα υποφέρει, ύλη φθείρεται

❖ Ψυχή ξεφεύγει από την προσπάθεια του κατακτητή να την αλλάξει ή να την ξεκάμει

❖ Σύνεργα: Εξισλαμισμός, επέμβαση στο έργο της παιδείας, συλλήψεις, βασανιστήρια, φυλακίσεις, θάνατοι

❖ Η ψυχή και η εθνική συνείδηση δεν άλλαξαν

«πλασμένα από ένα χύμα που δεν ξέρουν»

❖ Άνθρωποι του νησιού :

- αμόρφωτοι
- δεν γνωρίζουν ποιοι

κατακτητές πέρασαν από το νησί

- η συνείδησή τους παραμένει ελληνική

Εθνική συνείδηση

«δεν αργεί να καρπίσει τ'αστάχου»

❖ Εικόνα από τον Αισχύλο

ύβρις γαρ εξανθούσ' εκάρπωσεν στάχυν άτης

.... γιατ' η περηφάνια

μεστώνοντας καρποφοράει ολέθρου στάχυ

Αισχύλου, Πέρσες, στ. 821-822

Ο Σεφέρης προσθέτει :

- «να φουσκώσει της πίκρας το προζύμι»
- «Μικρά ζύμη όλον το φύραμα ζυμοί», Αγία Γραφή

❖ Πίκρα, αγανάκτηση των κατακτημένων →
θα φουσκώσουν, ξεχειλίσουν, ξεσπάσουν

«Υβρη» → κακό που γεμίζει τον άρρωστο νου
με την τρέλα

Ρωτά ο Δαρείος :

«Πώς δεν ήταν του νου βλάβη που έπιασε το
γιο μου αυτή;»

Αναλογίζεται τη μεγάλη τρέλα του γιου του
Ξέρξη ν' αλυσοδέσει τον Ελλήσποντο και να τα
βάλει μ' όλους τους Θεούς.

(Πέρσες, στ. 749-750)

❖ Οι σκλάβοι ξεσηκώνονται με ιερή τρέλα

Κολοκοτρώνης :

«Ο κόσμος μας έλεγε τρελλούς. Ημείς αν δεν είμεθα τρελλοί δεν εκάμαμεν την επανάστασιν, διατί ηθέλαμεν συλλογισθεί, πρώτον διά πολεμοφόδια, καβαλαρία μας, πυροβολικό μας, πυριτοθήκες μας, τα μαγαζιά μας, ηθέλαμεν λογαριάσει τη δύναμιν την ειδική μας, την τουρκική δύναμιν»

Κολοκοτρώνης, Απομνημονεύματα.

Αισχύλος : «νήσος τις έστι...» (Πέρσες, στ. 447.)

«*Είναι στη Σαλαμίνα εμπρός ένα νησάκι...*»,
εξιστορεί ο αγγελιαφόρος στη Βασίλισσα Άτοσσα, την
καταστροφή του άνθους των Περσών, που είχαν
αποβιβαστεί στο μικρό αυτό νησί για να

αποτελειώσουν τους Έλληνες, που θα
έφταναν ως εκεί μετά την ήττα τους
στη ναυμαχία, όπως λογάριαζε ο
Ξέρξης. Μα οι Έλληνες νικητές
εξόντωσαν και αυτό το εκλεκτό

απόσπασμα του εχθρού.

Συμπύκνωση νοημάτων που υποκρύπτονται κάτω
από το ημιστίχιο «νήσος τις έστι».

Σεφέρης → βρίσκεται στην Κύπρο, μιλά για την
Κύπρο και τη Σαλαμίνα.

- ❖ Αρχαία Σαλαμίνα : βρήκαν οικτρό τέλος οι
υπερφίαλοι εχθροί (Πέρσες)
- ❖ Σαλαμίνα της Κύπρου : Θα επαναληφθεί άραγε η
ίδια ιστορία; (υπερφίαλοι εχθροί: Άγγλοι)

Δ' Σκηνική Εικόνα : Μνήμες του Πολέμου -
Αντίφαση διακηρύξεων και έργων

❖ Η σκέψη του ποιητή μεταπηδά από τους αλλοτινούς εχθρούς (Πέρσες), στους τωρινούς (Άγγλους) (Στοιχείο αναχρονισμού;)

Υπενθυμίζει ξανά ο ποιητής τον τόπο που βρίσκεται
«σ' αυτήν την έρημη συννεφιασμένη ακρογιαλιά»

Εικόνες → Θανάτου και καταστροφής

Ο ποιητής ενσωματώνει σχεδόν αυτούσια την προσευχή που είχε φτιάξει για το καράβι του ο αντιπλοίαρχος λόρδος Hugh Beresford, που όπως εξηγεί ο ίδιος ο Σεφέρης, την είχε διαβάσει το Σεπτέμβρη του 1941 σε μια νοτιοαφρικανική εφημερίδα.

"O GOD, OUR LOVING FATHER ... HELP US TO KEEP IN MIND THE REAL CAUSES OF WAR: DISHONESTY, GREED, SELFISHNESS, AND LACK OF LOVE, AND TO DRIVE THEM OUT OF THIS SHIP, SO THAT SHE MAY BE A PATTERN OF THE NEW WORLD FOR WHICH WE ARE FIGHTING..."

Η ποιητική απόδοση έχει πάλι τη σφραγίδα του Σεφέρη όπου φαίνεται :

❖ **Αρπαγή, δόλος, ιδιοτέλεια**

ΣΤΟΝ **«Τελευταίο Σταθμό»** λέγει :

***«ή μοναχά κακές συνήθειες, δόλο κι απάτη,
ή ακόμα ιδιοτέλεια να καρπωθείς το αίμα των άλλων»***

Μας θυμίζει τον Μακρυγιάννη :

*«Γιατί τα τραβήξαμε αυτά;
Γι' αυτείνη την ΠΑΤΡΙΔΑ.
Και τώρα δικαιοσύνη δεν
βρίσκομε από κανένα.
Όλο δόλο κι απάτη»*

Το αγγλικό "LACK OF LOVE" γίνεται
«ΣΤΕΓΝΩΜΑ ΤΗΣ ΑΓΑΠΗΣ»

Έννοια που επανέρχεται στην ποίηση του Σεφέρη.

*«Όταν το μάτι γνώρισε τον ξένο
και στέγνωσε η αγάπη
μέσα σε τρύπιες ψυχές»*

(Σαντορίνη)

Ε΄ Σκηνική Εικόνα : Ο δραματικός διάλογος

Καινούργια φωνή

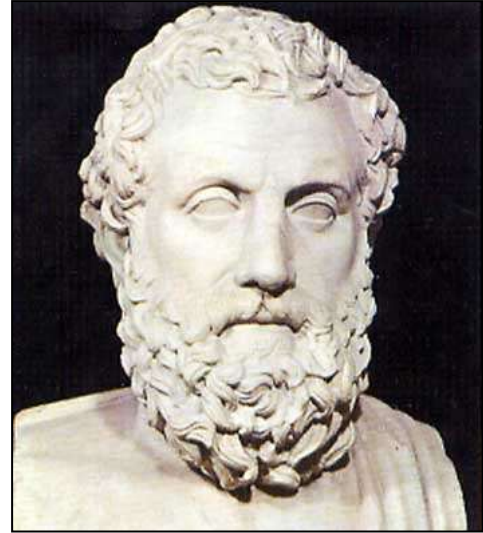
- ❖ Φωνή της σύνεσης, υποταγής στη μοίρα, παραίτησης
- ❖ Πάλη με τους ισχυρούς. *«Καθένας χωριστά ονειρεύεται και δεν ακούει το βραχνά των άλλων»*
- ❖ Δεν υπάρχει επικοινωνία, έγνοια για τους άλλους, άτομα ή λαούς
- ❖ Ο καθένας είναι κλεισμένος στο δικό του κόσμο

Ποιον μπορεί ο ποιητής να διερμηνεύει στο ποίημά του;

Σύνδεση με τον Αισχύλο :

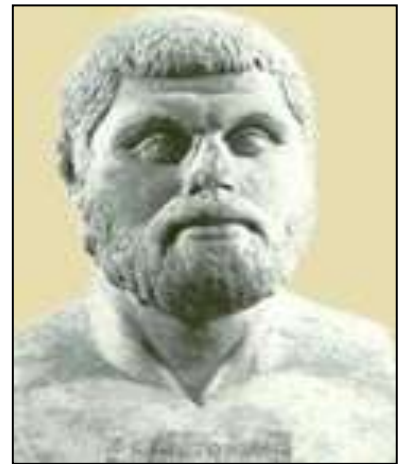
«Όμως ο μαντατοφόρος
τρέχει»

Αυτοί που γύρευαν ν' αλυσοδέσουν τον Ελλήσποντο (Πέρσες), γίνονται οι Άγγλοι.

Ξεπερνούν το μέτρο, όποιοι φτάνουν στην Ύβρη.

Θα ακούσουν, «όσο μακρύς κι αν είναι ο δρόμος τους» το φοβερό μήνυμα της Σαλαμίνας του 480π.Χ. και της Σαλαμίνας του 1953 μ.Χ.

Συσχετισμός Παλαιάς Διαθήκης - Αισχύλου :

- ❖ Ιδέα της δικαιοσύνης
- ❖ Αποκατάσταση της ηθικής τάξης
- ❖ Τιμωρία
- ❖ Κάθαρση

Ο Σεφέρης γράφει στην ομιλία του «Ένας Έλληνας - Ο Μακρυγιάννης» :

«Ο Ξέρξης, μας λέει ο παλιός μύθος, νικήθηκε γιατί ήταν υβριστής, γιατί έκαμε αυτή την υπέρογκη πράξη: μαστίγωσε τη Θάλασσα. Γι' αυτό βρήκε στη θάλασσα τον όλεθρό του. Σ' αυτό το στοιχείο, που μολονότι είναι πάντα ταραγμένο και δεν ησυχάζει ποτέ, αναζητά πάντα την ισορροπία, το ζύγισμα».

Στο ξέσπασμα της επανάστασης, στην Άρτα ο Μακρυγιάννης ακούει έναν μπέη να μιλά στους φίλους του μ' αυτά τα λόγια, που σημειώνει :

«Πασάδες και μπέηδες θα χαθούμε! Θα χαθούμε!... Ότι ετούτος ο πόλεμος δεν είναι μήτε με το Μόσκοβο, μήτε με τον Εγγλέζο, μήτε με το Φρατσέζο. Αδικήσαμε το ραγιά και από πλούτη και από τιμή και τον αφανίσαμε. Και μαύρισαν τα μάτια του και μας σήκωσε ντουφέκι». Την αιτία της ελληνικής επανάστασης και του ολέθρου των τυράννων τη διατυπώνει ο Μακρυγιάννης με μια λέξη στο στόμα ενός αντιπάλου, όπως ο Αισχύλος βάζει τους εχθρούς να μιλούν για την καταστροφή της Σαλαμίνας. «Θα χαθούμε γιατί αδικήσαμε».

«Σαλαμίνα της Κύπρος»

- Η Κύπρος θα ελευθερωθεί
- Το επιβάλλει η αποκατάσταση του Μέτρου και της Δικαιοσύνης

ΗΘΙΚΟ ΣΧΗΜΑ

- **ΥΒΡΗ** (αλαζονεία)
- **ΑΤΗ** (τρέλα που εμβάλλουν οι Θεοί στον υβριστή)
- **ΤΙΣΗ** (οι Θεοί θα τιμωρήσουν τον υβριστή - πληρωμή)
- **ΝΕΜΕΣΗ** (Θεϊκή τιμωρία)
- **ΚΑΘΑΡΣΗ** (αποκατάσταση της δικαιοσύνης)